

ADALET VE FARKLILIK POLİTİKASI

IRIS MARION YOUNG

ÇEVİREN
NADİRE ÖZDEMİR

DANIELLE ALLEN'İN ÖNSÖZÜYLE

NADİRE ÖZDEMİR

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde doçenttir. Hukuk felsefesi ve sosyolojisi alanında çalışmaktadır. Başlıca eserleri: *Adalet Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği* (G. Uygur ile birlikte, CEID: 2021); *Kültürel Savunma: Dönüştürücü Adalet Yaklaşımıyla Bir Değerlendirme* (Turhan Kitabevi: 2021); *Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları: Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet* (Savaş Yayınları: 2014).

İRIS MARION YOUNG

Amerikalı siyaset kuramcısı ve sosyalist feminist yazar. Chicago Üniversitesinde siyaset bilimi profesörlüğü yapmıştır. Çağdaş adalet kuramları, demokrasi ve fark, feminist siyaset kuramı, etik, toplumsal cinsiyet ve ırk hakkında pek çok çalışma yapmıştır. Başlıca eserleri: *Responsibility for Justice* (2011), *Inclusion and Democracy* (2000); *Intersecting Voices: Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy* (1997); *Throwing Like A Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory* (1990).

İÇİNDEKİLER

2011 BASKISINA ÖNSÖZ	13
TEŞEKKÜR	16
GİRİŞ	19
I	
DAĞITICI PARADİGMAYI YERİNDEN ETMEK	36
1. <i>Dağıtıcı Paradigma</i>	38
2. <i>Dağıtım Paradigması Kurumsal Bağlama Dayanmaktadır ve Onu Gizlemektedir</i>	41
3. <i>Dağıtım Kavramını Aşırı Genişletmek</i>	49
4. <i>Dağıtım Gücü Bahsine İlişkin Sorunlar</i>	58
5. <i>Adaletsizliği Tabakküm ve Baskı Olarak Tanımlamak</i>	62
2	
BASKININ BEŞ YÜZÜ	70
1. <i>Yapısal Bir Kavram Olarak Baskı</i>	72
2. <i>Sosyal Grup Kavramı</i>	75
3. <i>Baskının Yüzleri</i>	83
4. <i>Kriterlerin Uygulanması</i>	104
3	
İSYAN VE KAPİTALİST REFAH TOPLUMU	108
1. <i>Kapitalist Refah Toplumunun Normatif İlkeleri</i>	109
2. <i>Kapitalist Refah Toplumunun Apolitikleşmesi</i>	114
3. <i>Dağıtıcı Paradigmanın İdeolojik İşlevi</i>	120

4. Yönetilen Toplum ve Tabakkümün Yeni Biçimleri	122
5. İsyân ve Kamu Yaşamının Yeniden Politikleştirilmesi	129
6. Yeniden İçermeye Karşı Demokrasi Diyalektiği	140
7. Sosyal Adaletin Bir Koşulu Olarak Demokrasi	143

4

TARAFSIZLIK İDEALİ VE KENT HALKI	150
1. Kimlik Mantiğının Postmodernist Eleştirisi	152
2. Farklılığı Yadsımak Olarak Tarafsızlık İdeali	155
3. Tarafsızlığın İmkânsızlığı	158
4. Kent Halkı İdealinde Kimlik Mantiği	166
5. Tarafsızlık İdealinin İdeolojik İşlevleri	171
6. Katılımcı Demokrasi ve Heterojen Halk Fikri	178

5

BEDENLERİN ÖLÇEKLENDİRİLMESİ VE KİMLİK POLİTİKASI	186
1. Modern Söylemde Bedenlerin Ölçeklendirilmesi	190
2. Bilinçli Benimsemek, Bilinçsiz Tiksilmek	197
3. Saygılığın Davranış Normları	206
4. Yabancı Düşmanlığı ve İğrençlik	213
5. Ablaki Sorumluluk ve Kasıtsız Eylem	223
6. Adalet ve Kültürel Devrim	228

6

TOPLUMSAL HAREKETLER VE FARKLILIK POLİTİKASI	234
1. Özgürleşmenin Yarışan Paradigmaları	237
2. Farklılık Politikası Aracılığıyla Özgürleşme	244
3. Farklılığın Anlamını Yeniden Kullanılabilir Hâle Getirmek	252
4. Politikada Farklılığa Saygı Duymak	258
5. Heterojen Halk ve Grup Temsili	274

	7	
POZİTİF AYRIMCILIK VE LİYAKAT MİTİ		285
1. Pozitif Ayrımcılık ve Ayrımcılık Yapmama İlkesi		287
2. Pozitif Ayrımcılık Tartışması ve Dağıtıcı Paradigma		294
3. Liyakat Miti		297
4. Performans Temsili Olarak Eğitim ve Sınama		305
5. Niteliklerin Politikası		312
6. Baskı ve Toplumsal İşbölümü		317
7. Demokratik İşbölümü		329
	8	
KENT YAŞAMI VE FARKLILIK		334
1. Bireysellik ve Topluluk Arasındaki Karşıtlık		336
2. Rousseaucu Hayal		339
3. Yüz Yüze İlişkilerin Ayrıcalığı		343
4. Topluluk İdealinin İstenmeyen Politik Sonuçları		346
5. Normatif Bir İdeal Olarak Kent Yaşamı		349
6. Kentler ve Sosyal Adaletsizlik		355
7. Özerklik Olmadan Güçlendirmek		366
SONSÖZ		
ULUSLARARASI ADALET		377
KAYNAKÇA		383
DİZİN		406

2011 BASKISINA ÖNSÖZ

DANIELLE ALLEN

1990’da ilk basımından 20 yıldan fazla bir süre sonra, Iris Young’ın *Adalet ve Farklılık Politikası*’ndaki argümanı, kitabın orijinal hâlimden de zaten anlaşılacağı üzere, felsefi açıdan zengin olmasının yanı sıra ileri görüşlü olarak da nitelendirilebilir. İleri görüşlüdür çünkü modern kent yaşamını demokratik teorinin normatif ideallerinin bir kaynağı olarak görmeye yönelik nihai çağrısını, dünyadaki kent sakinlerinin sayısının ilk kez kırsal sakinlerin sayısını geçtiği 2008’den önce yapmıştır. Felsefi açıdan zengindir; çünkü Young’ın demokratik teoriyi homojenlik yanılması veya ümidi yerine heterojenlik gerçeğine dayandırma çabası, sosyal ve politik teori ve felsefe alanlarındaki soruları ele almasını gerektirmiştir. Young, adaleti hem tahakkümün hem de baskının olmaması için gerekli sosyal ve kurumsal koşullardan ibaret olarak ele alır ki ikinci husus toplumun tüm üyeleri adına insani gelişimin başarılması anlamına gelir. Maddi iyilerin tahsisine odaklanan adaleti analiz etmek için kullanılan dağıtıcı paradigma yerine, karar verme süreçlerinin, işbölümünün ve kültürün adalet arayışındaki katkısına odaklanır. Beş görünüme ayırdığı (sömürü, ötekileştirme, güçsüzlük, kültürel emperyalizm ve şiddet) baskıya özellikle dikkat çekerek analizini, geleneksel siyaset felsefecileri tarafından yalnızca sosyal olarak görülen bir dizi fenomeni siyasi olarak tanımlamak için kullanır. Bu bağlamda düşünceleri, 20. yüzyıl toplumsal hareketlerinin önemli bir sloganı olan “Kişisel olan politiktir” için sağlam bir felsefi çerçeve çizmiş olarak görülebilir. Kişisel ve toplumsal fenomenleri politik olarak yeniden kavramak için felsefi bir

gerekçe sağlamak ve aynı zamanda bu yeniden kavramsallaştırmalar dikkate alındığında demokratik siyasetin nasıl adil bir şekilde işleyebileceğini hesaplamak adına Young sosyal ontoloji, epistemoloji, sosyal psikoloji, feminist teori, eleştirel teori ve söylem teorisinin yanı sıra, hayranlık verici bir sunuşla siyaset felsefesiyle de uğraşmaktadır.

Sonuç, siyasi yaşamda grupların ve kimliğin rolünün –ideal durumda insanların sosyal farklılaşmanın tadını çıkarmalarının nasıl mümkün olabileceğinin bir açıklaması– ve ulustan daha zayıf bir nitelikte, belirli gelenekleri ve anlamları –acı çekmeden ve dışlanmadan– paylaşan bir gruba ait olmanın getirdiği deneyim özelliğinin güçlü ve önemli bir yeniden kavramsallaştırılmasıdır. Young, herhangi bir yönetimde topluluklar topluluğunu nasıl kurabileceğimizi tasavvur etmemizi sağlamıştır. Böylece, gerçek eşitlikçiliği tasarlamak ve tartışmak için, hem atomistik bireye hem de homojenleştirilmiş bir ulusun içine gömülmüş bireye odaklanmanın ötesine geçerek aynı anda liberalizm ve toplulukçuluğun ötesine, bireylerin yalnızca liberalizmin eşit siyasi haklarına sahip olmadığı aynı zamanda sosyal –ve Hannah Arendt’in dediği gibi, bu nedenle ayrımcı– varlıklar olarak gelişmek için eşit haklara sahip olduğu yere geçmiştir.

Bu, Young’ın ortaya koyduğu adalet kriterlerine göre her türlü ayrımcılığın kabul edilebilir olduğu anlamına gelmez. Tam tersi. Böyle bir ayrımcılığa ancak topluluklardan oluşan bir topluluğa ulaşmak için, yalnızca başkalarına kendi kendini geliştirme ve kendi kaderini tayin etme konusunda eşit fırsat verilmesiyle uyumlu olduğu takdirde izin verilir. Young için kentin devreye girdiği yer burasıdır çünkü büyük metropollerde, sosyal olarak yaşamayı öğrenmiş, yakınlığı olan kişilerle ilişki kurmayı seçen ancak başkaları için eşit bir sosyal gelişmenin önündeki engelleri kaldırmayan insanları görürüz. Kentte (ideal olarak) dışlamayı dayatmadan sosyal farklılaşmanın tadını çıkarmayı öğrenmiş insanlar görürüz; bilgi akışını artıran hatta birçok farklı türden insanı ortak

alanlara getirerek güvenliği artıran çeşitliliğin değerini görürüz; “farklı”nın bir cazibe kaynağı (ya da Young’ın dediği gibi erotik) olarak yeniden değerlendirilmesini görürüz ve çeşitliliği öne çıkaran ve daha az kalabalık bağlamlarda duyulmamış deneyimlere ve bakış açılarına ses veren bir kamusal alanı görürüz.

Young’ın argümanlarındaki her nokta kulağa mantıklı gelmemektedir. 20 yıl sonra ve toplumsal cinsiyet ve cinsellik tarihi üzerine yapılan çok önemli çalışmalardan sonra, Young’ın en genelleyici yorumlarından bazıları aşırıya kaçmış olarak göze çarpmaktadır. Siyasi süreçlerde grup temsiline ilişkin argümanları, bireysel ve grup kimliğinin akışkanlığı hakkındaki kendi argümanlarını bütünüyle hesaba katmaz. İdealize edilmiş bireysel, rasyonel vatandaş kavramsallaştırmalarını yerinden etme çabası, bazı anlarda Aydınlanmanın sadece eleştirisine değil, karikatürize edilmesine de yol açmaktadır. Yine de bu aşırı tartışmacı hatalarının her biri, siyaset felsefesinin uzun süredir gizlediği kavram ve olguları görünür kılmanın zorluğundan kaynaklanmaktadır: beyaz, erkek, burjuva deneyim ve ideallerinin özelliği; toplumsal baskının siyasi sonuçları ve örneğin münferit aklın heterojenliğini ve kopukluğunu bile yakalayamayan rasyonalite ideallerini benimsemenin sosyal-psikolojik sonuçları.

Young’ın siyaset felsefesi, vatandaşların çoğunlukla birbirlerine yabancı oldukları bağlamlarda özgürlük ve eşitlikçi topluluk aradığı modern kitle siyaseti koşullarında adalet hakkında düşünmek için çok ihtiyaç duyulan bir çerçeve oluşturmuştur. Bu yeni çerçeve, yüz yüze siyaset modellerine sıkı sıkıya bağlı ideallere dayanan pek çok kabul görmüş kavramın, savunucuları bu temel bağlılığı kabul etmemiş olsalar bile sarsılmasını gerektirdi. Kendine has özgünlüğüyle Adalet ve Farklılık Politikası, dikkate değer bir başarıydı ve kavramsal katkıları onu bugün hâlâ eşitlikçi bir siyaset felsefesi inşa etme çabaları için vazgeçilmez bir başlangıç noktası yapmaktadır.